

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, старшого дослідника зі спеціальності
081 «Право», старшого наукового співробітника відділу проблем
кримінального права, криминології та судоустрою
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
Гацелюка Віталія Олександровича на дисертацію
ОДИНЕЦЬ ІРИНИ ВАЛЕРІЇВНИ
«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ МАНІПУЛЮВАННЮ
(СТАТТІ 222¹, 222², 369³ КК УКРАЇНИ)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)**

Актуальність теми дослідження.

Довіра є абсолютно необхідною умовою розвитку економіки на ліберальних засадах. Будь-які форми обману, в тому числі різні типи маніпулювання, негативно впливають на інвестиційний клімат та здатність національної економіки гідно конкурувати в умовах світової глобалізації.

Погоджуюсь із автором дисертації в тому, що маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті – це новітній виклик сучасній системі кримінально-правової протидії злочинності. Маніпулювання на організованих ринках капіталу, на оптових енергетичних ринках створює суттєві загрози для економіки України, дестабілізує та деформує фінансову систему, зумовлює фінансову кризу та інші фінансові ризики. Маніпулювання у спорті вже давно стало світовою проблемою, а договірні змагання – протиправною традицією сучасного спорту. Жодна держава світу не застрахована від маніпулювань у вказаних вище сферах, що вимагає вжиття рішучих заходів на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

У чинному Кримінальному кодексі України кримінальна відповідальність за маніпулювання передбачена у трьох статтях: 222¹ «Маніпулювання на організованих ринках», 222² «Маніпулювання на

енергетичному ринку», 369³ «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». Відповідні норми – це новели вітчизняного кримінального законодавства України, які фактично були і залишаються *terra incognita* не лише для науки кримінального права України, а й для правозастосовної практики.

Попри те, що після введення в Україні воєнного стану вектор наукових досліджень змістився на дослідження кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною, зокрема на злочини проти основ національної безпеки України, кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби, проти миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку, проте не слід залишати поза увагою науковців інші склади кримінальних правопорушень, особливо якщо вони стосуються економіки. Адже після закінчення війни відбудова країни буде залежати власне від стану економіки держави, а економічна безпека – це частина національної безпеки, яка разом з іншими її видами покликана забезпечити правопорядок в усіх сферах суспільного життя.

Наявні дисертаційні дослідження в цій сфері присвячені аналізу тих кримінально-правових норм, що вже змінено у процесі поточної нормотворчості. Що стосується складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 222² КК, то відповідні питання з огляду на новизну його появи у цьому Кодексі майже не досліджувалися. Проблема маніпулювання у спорті (ст. 369³ КК) також висвітлювалася в Україні лише на рівні окремих наукових публікацій.

Статистичні відомості Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України свідчать про те, що на сьогодні в Україні кримінальні правопорушення, передбачені статтями 222¹, 222² та 369³ КК не є предметом належної уваги у правозастосовній сфері, оскільки в Україні жодна особа не була притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення цих правопорушень.

Викладене вище свідчить про актуальність дослідження кримінально-правової протидії маніпулюванню (статті 222¹, 222², 369³ КК).

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень полягає в тому, що дисертація є першим саме комплексним дослідженням кримінально-правової протидії маніпулюванню (статті 222¹, 222² та 369³ КК). Дисертанткою запропоновано низку нових положень, висновків і пропозицій, які виносяться на захист. Зокрема, вперше: 1) розглянуто маніпулювання як суспільно небезпечне діяння, передбачене статтями 222¹, 222², 369³ КК, що, як кримінально-правове поняття, має специфічний зміст порівняно зі значенням цього терміна в інших сферах знань (зокрема, у психології, політології). Виокремлено істотні ознаки кримінально-правового поняття «маніпулювання»: дія – протиправний вплив; активна поведінка; корислива спрямованість; вчиняється у формах, визначених КК України та регулятивним законодавством України, а також міжнародними документами; об'єктом є учасники організованих ринків/оптових енергетичних ринків; прихований чи відкритий характер; 2) здійснено розмежування між маніпулюванням (статті 222¹, 222², 369³ КК) та шахрайством (ст. 190 КК) за такими ознаками, як об'єкт, предмет, діяння, наслідки, спосіб учинення та мета. Для шахрайства характерною є добровільна передача майна або права на майно від потерпілого до винуватого, тоді як для маніпулювання – протиправний вплив на інших учасників організованого ринку, оптового енергетичного ринку або спортивних змагань, за якого ні заволодіння майном, ні придбання права на майно не відбувається, однак винуватий отримує прибуток та досягає корисливої мети; 3) визначено, що положення Конвенції Ради Європи про маніпулювання результатами спортивних змагань не повною мірою імplementовано у законодавство України. Зокрема, у ньому зміщено акцент з маніпулювання на протиправний вплив. Запропоновано передбачити у ст. 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» заборону маніпулювати

спортивним змаганням, а не протиправно впливати на нього; передбачити у ст. 369³ КК відповідальність за маніпулювання ходом та результатом офіційного спортивного змагання;

4) запропоновано відносити протиправне використання ексклюзивної спортивної інформації, яка стала відома особі у зв'язку з її службовим становищем, до способу маніпулювання у спорті, за що доцільно передбачити кримінальну відповідальність у ст. 369³ КК, за умови, що вказане діяння спрямовано на отримання особою неправомірної вигоди;

5) визначено, що з огляду на відкритий та прихований рівні маніпулювання комплекс сваволі та ілюзій характерний як для суб'єкта кримінального правопорушення, так і для адресанта маніпулювання.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів підтверджується вдалою структуризацією роботи, відповідністю мети дослідження тим завданням, що ставить перед собою дисертантка, якісною аналітичною роботою над достатнім обсягом наукових джерел та судових вироків, а також вмінням здобувачки аргументовано доводити свою позицію та брати участь в доктринальній дискусії.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Дисертація виконана на належному науковому рівні. План роботи складено вдало, що сприяє логічно сформованій конструкції роботи та послідовному дослідженню та викладенню усіх аспектів досліджуваної проблематики.

У першому розділі роботи І. Одинець досліджено обґрунтованість криміналізації маніпулювання у сфері господарської діяльності і спорту. Підтримано концепцію об'єкта кримінального правопорушення як порядку, встановленого у суспільстві за допомогою законодавства, необхідного для безпеки громадян. Визначено такі безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень, що досліджуються: правопорядок, встановлений у суспільстві за допомогою регулятивного законодавства, необхідний для забезпечення безпеки організованих ринків капіталу у частині недопущення

маніпулювань на них (ст. 222¹ КК України); необхідний для забезпечення енергетичної безпеки у частині недопущення маніпулювань на оптовому енергетичному ринку (ринку електричної енергії та ринку природного газу) (ст. 222² КК України), необхідний для забезпечення антикорупційної безпеки у сфері спорту у частині виконання заборони маніпулювати спортивним змаганням (ст. 369³ КК України).

Установлено, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 369³ КК України, не належить до корупційних, оскільки не містить ознак корупції, визначених Законом «Про запобігання корупції», з огляду на відмінні характеристики предмета, суб'єктів, особливостей їх повноважень, мети дій, що охоплюються поняттям корупції, та вказаного кримінального правопорушення. Доведено, що іманентною властивістю правопорушень, пов'язаних з корупцією, є відсутність ознак корупції та порушення спеціальним суб'єктом заборон, обмежень та вимог, визначених регулятивним законодавством. Оскільки Закон «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» містить лише заборону протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, то правопорушення, передбачене у ст. 369³ КК України, слід відносити до правопорушень, пов'язаних з корупцією, що вимагає коригування як регулятивного, так і кримінального законодавства України. Зокрема, запропоновано доповнити ч. 2 ст. 45 КК України вказівкою на ст. 369³.

Встановлено, що у Законі України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» та в КК України невдало імплементовано положення Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями з огляду на зміщення акценту з маніпулювання на протиправний вплив, та надання першому з вказаних термінів значення підпорядкованого, тоді як у цій Конвенції термін «маніпулювання» є основним. Це зумовлює необхідність коригування як ст. 8 вказаного Закону так і диспозиції ч. 1 ст. 369³ КК України та її назви.

Виявлено вади формулювань диспозицій ч. 1 ст. 222¹ та ч. 1 ст. 222² КК України, в яких законодавець альтернативно з суспільно небезпечними наслідками передбачив причинно зумовлені з учиненням діянь отримання фізичною особою, яка вчинила умисні дії / умисні дії на енергетичному ринку, що мають ознаки маніпулювання на організованих ринках / на оптових енергетичних ринках, визначені законом / законодавством у сфері енергетики, прибутку у значних розмірах або уникнення такими особами збитків у значних розмірах. Доведено помилковість використання для цього терміна «призвело». Запропоновано диспозиції ч. 1 ст. 222¹ та 222² КК України сформулювати так: «Умисні дії..., спрямовані на отримання доходу у значному розмірі або на уникнення збитків у такому розмірі, або якщо вони призвели до ...».

Закцентовано увагу на різних вартісних критеріях шкоди, спричиненої кримінальними правопорушеннями, передбаченими статтями 222¹ та 222² КК України. Запропоновано застосувати уніфікований підхід до визначення розміру шкоди, спричиненої маніпулюванням у сфері господарської діяльності. З урахуванням правил системного тлумачення правових норм (статті 222¹ та 222² КК України), та норм цивільного і господарського законодавства, які регулюють сам порядок відносин, доведено, що шкода, спричинена маніпулюванням у сфері господарської діяльності, може мати форму як прямих збитків, так і упущеної вигоди.

У розділі 2 охарактеризовано особливості кримінальної відповідальності за маніпулювання у сфері господарської діяльності та спорту за кримінальним законодавством зарубіжних держав. На прикладі антиманіпулятивного законодавства США та європейських країн запропоновано внести зміни у регулятивне законодавство України, в якому визначається поняття маніпулювання на організованих ринках, та передбачити його способом маніпулювання бенчмарком (в Україні це облікова ставка Національного Банку України), оскільки саме бенчмарк впливає на всю ринкову економіку держави.

На підставі аналізу кримінального законодавства окремих європейських країн та держав пострадянського простору, а також урахуваючи традиції українського кримінального законодавства, зроблено висновок про належність маніпулювання на організованих ринках та оптових енергетичних ринках до кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, а також про збереження бланкетного способу описання способів учинення маніпулювання.

Зважаючи на можливість вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 222¹, 222², 369³ КК України, уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в її інтересах, запропоновано у п. 4 ч. 1 ст. 96³ цього Кодексу доповнити підставу застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб вказівкою на вказані вище статті.

Ураховуючи необхідність належної кримінально-правової охорони правопорядку у сфері спорту, а також відповідний підхід у кримінальних кодексах зарубіжних країн (КК Ізраїлю, Швеції, Болгарії, Іспанії тощо), запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за маніпулювання ходом та результатом офіційного спортивного змагання. Водночас доведено доцільність криміналізації маніпулювання лише ходом та результатами офіційних, а не інших видів спортивних змагань, які можуть проводитися на терені України.

У розділі 3 дисертації охарактеризовано маніпулювання як суспільно небезпечне діяння. Виокремлено родову ознаку маніпулювання, а саме протиправний вплив, який характеризується такими ознаками: 1) маніпулювання – це активна поведінка (дія); 2) корислива цілеспрямованість; 3) маніпулювання вчиняється у формах, визначених КК України та регулятивним законодавством України, у т. ч. міжнародними документами; 4) об'єктом маніпулювання є учасники організованих ринків / оптових енергетичних ринків, а не самі учасники; 5) маніпулювання може носити як прихований, так і відкритий характер.

Виявлено такі недоліки формулювання способів маніпулювання у спорті у ст. 369³ КК України та запропоновано шляхи їх вирішення: 1) визначення складових підкупу (примушування та підбурювання) самостійними формами маніпулювання (недолік) → виключення з диспозиції ч. 1 ст. 369³ цього Кодексу вказівки на примушування та підбурювання (спосіб вирішення); 2) упущення вказівки на маніпулювання ходом спортивного змагання (недолік) → доповнення диспозиції ч. 1 ст. 369³ КК України таким положенням (спосіб вирішення); 3) використання терміна «результатів» у множині (недолік) → вживання цього терміна у диспозиції ч. 1 ст. 369³ цього Кодексу в однині (спосіб вирішення).

Наведено та охарактеризовано ознаки підкупу (ст. 369³ КК України), які відрізняють його від аналогічного поняття в інших статтях Особливої частини цього Кодексу: загальнокримінальний, а не корупційний характер; спосіб учинення маніпулювання, а не самостійне кримінальне правопорушення; активна поведінка суб'єкта (надання неправомірної вигоди); матеріальний характер неправомірної вигоди; суб'єкти – спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту.

Запропоновано відносити протиправне використання ексклюзивної спортивної інформації, яка стала відома особі у зв'язку з її службовим становищем, до способу маніпулювання у спорті, за що доцільно передбачити кримінальну відповідальність у ст. 369³ КК України, за умови, що це спрямовано на отримання такою особою неправомірної вигоди.

Констатовано, що домовленість є іманентною властивістю маніпулювання у спорті, що вчиняється задля отримання неправомірної вигоди чи ексклюзивної спортивної інформації. Водночас ця домовленість реалізується у формі підкупу та одержання неправомірної вигоди, а не вступу у змову, як це передбачено у ч. 1 ст. 369³ КК України. Запропоновано виключити вказаний спосіб протиправного впливу у спорті, а також передбачити кримінальну відповідальність за «повноцінний» підкуп, а саме за

прийняття пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди, та, відповідно, за прийняття пропозиції, прийняття обіцянки та одержання такої вигоди відповідним спеціальним суб'єктом.

Визначено, що способи маніпулювання на організованих ринках / оптових енергетичних ринках, що роз'яснюються у регулятивному законодавстві України, при формулюванні яких використано бланкетний спосіб описання у диспозиціях ч. 1 ст. 222¹ та ч. 1 ст. 222² КК України, відповідають вимогам законодавчої техніки, не порушують Конституцію України, міжнародні договори та практику ЄСПЛ, а самі ці способи можуть бути поділені на маніпулювання на основі торгівлі, маніпулювання на основі інформації та маніпулювання на основі дій.

Маніпулювання у сфері господарської діяльності та у спорті – це кримінальне правопорушення, що вчиняються з прямим умислом та характеризуються корисливим мотивом, який полягає у бажанні отримати неправомірну вигоди або уникнути певних витрат. Маніпулювання у сфер господарської діяльності, окрім того, характеризується наявністю мети оманити контрагента на організованих ринках або на оптових енергетичних ринках. Однак з огляду на підпорядкований характер мети оманити будь-який вид маніпулювання – це кримінальне правопорушення, що вчиняється за наявності корисливого мотиву.

У результаті системного та історичного тлумачення положень ст. 222¹ КК України зроблено висновок, що у чинній редакції суб'єкт цього кримінального правопорушення – загальний. Зокрема, саме загальний суб'єкт може вчинити маніпулювання способом поширення через ЗМІ, у тому числі електронні ЗМІ, або будь-яким іншим способом інформації, що не відповідає дійсності, зокрема недостовірної інформації, у разі коли особа, яка поширила таку інформацію, знала або повинна була знати про недостовірність такої інформації, що призводить або може призвести до введення в оману учасників ринку. Інші форми маніпулювання у сфері господарської діяльності може

вчинити спеціальний суб'єкт, що безпосередньо впливає з формулювання способів маніпулювання.

Здійснено розмежування між шахрайством (ст. 190 КК України) та маніпулюванням у сфері господарської діяльності (статті 222¹, 222² КК України) й у спорті (ст. 369³ КК України). Виявлено такі розмежувальні ознаки, як об'єкт, предмет, суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, спосіб учинення та мета.

Дисертаційна робота Ірини Одинець є самостійним та оригінальним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку слушних пропозицій щодо вдосконалення тексту кримінального закону та практики його застосування. Методологічний базис роботи обраний відповідно до специфіки досліджуваної проблематики.

Дисертацію підготовлено з використанням комплексу наукових методів наукової парадигми, що дозволив виявити та охарактеризувати доцільність криміналізації маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті, а також сутнісних ознак маніпулювання як суспільно небезпечного діяння. Під час написання дисертації використано такі дослідницькі підходи: *аксіологічний* (допомагає визначити суспільну небезпеку маніпулювання як підставу для криміналізації діянь, передбачених статтями 222¹, 222² та 369³ КК (підрозділ 1.2), схарактеризувати правопорядок, що порушується вказаними діяннями (підрозділ 1.3), виявити наявність комплексу сваволі та ілюзій як на боці суб'єкта маніпулювання, так і осіб, якими маніпулюють (підрозділ 3.2), *антропологічний* (уможливлює з'ясування правової природи маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті крізь призму міждисциплінарного, доктринального та нормативного підходів (підрозділ 3.1), об'єктивних та суб'єктивних ознак маніпулювання (статті 222¹, 222² та 369³ КК) (підрозділ 3.2), *герменевтичний* (сприяє з'ясуванню конкретних об'єктивних та суб'єктивних ознак маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті (підрозділ 3.2), порівняльно-правовий

(допомагає визначити особливості антиманіпулятивного законодавства у країнах Європи та США, дослідити підставу кримінальної відповідальності за маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті у кримінальних кодексах окремих зарубіжних держав (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

У дослідженні використано різні загальнонаукові та спеціально наукові методи наукового пізнання. Так, у роботі використовувалися такі загальнонаукові методи, як *системний*, який дозволив виокремити підходи до визначення ступеня суспільної небезпеки, достатнього для криміналізації маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті (підрозділи 1.2, 1.3), дослідити значення суспільно небезпечних наслідків як критерію криміналізації маніпулювання (підрозділ 1.4), виокремити та охарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки маніпулювання (статті 222¹, 222² та 369³ КК) (підрозділ 3.2); *структурно-функціональний*, який допоміг розкрити зміст поняття маніпулювання як суспільно небезпечного діяння у КК України (підрозділ 3.2); *формально-логічний*, що допоміг визначити ключові терміни дисертаційного дослідження (підрозділи 1.3, 3.2), виявити та дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та в спорті (підрозділ 3.1), сформулювати висновки та пропозиції до розділів та загальні висновки дослідження). Зі спеціально-наукових методів використано *формально-юридичний*, що застосовувався для формулювання змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті (підрозділ 3.2), а також для аналізу джерел регулятивного та кримінального законодавства України (підрозділи 1.3, 3.2), формулювання техніко-юридично коректних пропозицій змін до КК (підрозділи 1.3, 1.4, 3.2); порівняльно-правовий, виявлений у порівняльному аналізі норм КК України, що передбачають кримінальну відповідальність за маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та

у спорті, та зарубіжного кримінального законодавства окремих країн (підрозділи 2.2, 2.3) тощо.

Теоретичну основу дисертації становлять наукові праці з теорії права, кримінального, адміністративного права, психології, лінгвістики, кримінології, політології, енциклопедичні видання.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародні акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кримінальний кодекс України, регулятивне законодавство у сфері організованих ринків, оптових енергетичних ринків та запобігання корупції у спорті. Під час вивчення зарубіжного досвіду кримінальної відповідальності за маніпулювання у сфері господарської діяльності та спорту було вивчено відповідні норми кримінальних кодексів таких зарубіжних держав, як США, Німеччина, Французька Республіка, Швейцарська Конфедерація, Королівство Іспанії, Італійська Республіка, Республіка Болгарія, Держава Ізраїль, Азербайджанська Республіка, Грузія, Киргизька Республіка, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Республіка Молдова, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що їх можна використати у таких сферах: *у науково-дослідній* – для подальшого вивчення та вирішення проблеми кримінально-правової протидії маніпулюванню (статті 222¹, 222² та 369³ КК) у кримінально-правовій та кримінологічних площинах; *у нормотворчій* – для вдосконалення відповідних статей КК, а також для використання під час підготовки проекту цього Кодексу; *у правозастосовній* – під час кваліфікації маніпулювання на організованих ринках, оптових енергетичних ринках та у спорті; *в освітній* – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських та практичних занять а також підручників, навчальних посібників з кримінального права, а також під час викладання навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які

містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, основні положення і висновки дисертації обговорювалися та були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, як-от: «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 25–26 січня 2019 року); «Правові засади суверенного розвитку України в сучасних умовах» (м. Київ, 01–02 лютого 2019 року); «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 30 березня 2019 року); «Права людини в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Київ, 16 грудня 2021 року). Основні результати та висновки дисертації відображено у 7 наукових працях, з яких 3 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття у зарубіжному виданні, 3 – матеріали науково-практичних конференцій.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Численні позитивні аспекти роботи не виключають наявності дискусійних положень та зауважень, які варто розглянути для удосконалення аргументації позиції здобувача та врахування у подальшій роботі над окресленою проблематикою.

1. Автором конкретизовано концепцію об'єкта кримінального правопорушення як правопорядку, встановленого у суспільстві за допомогою регулятивного законодавства, який необхідний для безпеки громадян. Констатовано, що кримінальне правопорушення посягає на правопорядок, який, у свою чергу, існує заради забезпечення безпеки людини, суспільства та держави. У зв'язку з наведеним виникає питання, чому правопорядок встановлюється лише законодавством і яку роль грає право, яке є значно ширшим

феноменом, ніж законодавство? По друге, чому безпека громадян визначена як єдина мета існування правопорядку?

2. В дисертації пропонується передбачити у ст. 369³ КК кримінальну відповідальність за маніпулювання ходом та результатом офіційного спортивного змагання. Виникає питання (з огляду на сполучник «і»), чи вважає автор за доцільне криміналізувати відповідне діяння, виключно, якщо об'єктом маніпуляції є і хід і результат змагання? При цьому, сама автор доходить такого висновку: «З огляду на взаємозв'язок ходу та результату офіційного спортивного змагання зроблено висновок, що маніпулювання ходом спортивного змагання без протиправного впливу на його результат становить собою закінчений замах на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369³ КК».
3. Автором запропоновано змінити формулювання способу маніпулювання у спорті, передбаченого у ч. 3 ст. 369³ КК, шляхом вказівки на те, що протиправним є здійснення протиправного впливу спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особам у сфері спорту, а також членами їхніх сімей шляхом розміщення ставок на спорт з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. По-перше, виглядає дещо тавтологічним формулювання «протиправним є здійснення протиправного впливу». По-друге, вказівка на «членів сімей», як на мене, може бути вдосконалена через уточнення, що це можуть бути люди, обізнані із інсайдерською інформацією, зокрема близькі особи.

Викладені вище думки мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Ірини Одинець є самостійним, оригінальним, актуальним науковим

дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – створення фундаментального наукового підґрунтя для належної кримінально-правової протидії різним формам маніпулювання в Україні.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44.

Відповідно автор дисертації – Ірина Одинець – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук,
старший дослідник зі спеціальності 081 «Право»,
старший науковий співробітник
відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
заслужений юрист України**

Віталій Гацелюк